

Аналітичний звіт
за результатами фокус-групового дослідження¹
"Стан політичної комунікації в регіонах України"
вересень 2013 року

Зміст

1. Визначення основних методів і механізмів комунікації та взаємозв'язку політичних партій та громади, різних суспільних груп.....	2
1.1. Превалювання односторонньої комунікації між партіями та виборцями, відсутність діалогу та довіри.....	2
1.2. Персоналізований характер політики та вплив на політичну комунікацію.....	3
1.3. Характер політичної комунікації між суспільними групами та політичними партіями після запровадження змішаної системи виборів до ВР України.....	3
2. Поширені форми політичної комунікації після виборів та їхня ефективність.....	4
2.1. Громадські приймальні – реалії функціонування.....	6
2.2. Громадські слухання.....	8
2.3. Розвиток співпраці з НУО.....	9
2.4. Організація зустрічей з виборцями, піар-заходи.....	9
3. Про роль соціальних мереж у комунікації політичних сил з виборцями.....	10
4. Інтереси громади в комунікації з депутатами ВР України.....	11
5. Проблеми звітування, форм звітування депутатів перед виборцями.....	12
Узагальнення, висновки та рекомендації.....	13

¹ Фокус-групові дослідження було проведено у березні-червні 2013 р. в Сімферополі, Вінниці, Харкові та Ужгороді. У заходах взяли участь 46 осіб – активісти політичних партій, помічники депутатів, активісти неурядових організацій, депутати органів місцевого самоврядування. Дослідження відбувалося в рамках проекту "Демократія участі в Україні: оцінка стану і перспективи розвитку" за сприяння Національного фонду демократії (США).

Метою дослідження було визначення основних механізмів і методів зв'язку та комунікації політичних партій і суспільства; оцінка ефективності заходів, які здійснюються політичними партіями щодо забезпечення адекватного представництва інтересів громади.

1. Визначення основних методів і механізмів комунікації та взаємозв'язку політичних партій та громади, різних суспільних груп

1.1. Превалювання односторонньої комунікації між партіями та виборцями, відсутність діалогу та довіри

✓ Характеризуючи перебіг політичної комунікації між виборцями та представниками політичних партій, депутатами різного рівня, експерти вказували на домінування односторонньої комунікації, що здійснюється переважно через ЗМІ. Відсутність зворотного зв'язку та реагування на пропозиції громади, їхнє недостатнє врахування під час ухвалення політичних рішень з боку депутатів від провладних фракцій та від опозиційних сил. Нинішні форми комунікації депутатів з громадами передбачають більшою мірою інформування виборців про діяльність політичних суб'єктів, проте не формується зворотного зв'язку між владою та громадою, що не дозволяє повною мірою включити виборців в обговорення питань формування та реалізації політики, місцевого розвитку.

⇒ *"Комунікація передбачає зворотній зв'язок... Зараз зворотній зв'язок розірваний, його немає, немає зворотного впливу суспільства, громадських організацій в широкому сенсі на владу і на опозицію так само". (Харків)*

✓ Учасники наголошували на недостатності незімітованого діалогу між політичними силами та громадою, виборцями, вважаючи це засадничою вадою комунікації, яка проявляється у непорозумінні між політичними суб'єктами, політиками та суспільними верствами, у відсутності пошуку компромісів, нестачі довіри, у наявності різних інтересів та цінностей.

⇒ *"Щоб прямо відповісти, а не ділитися враженнями, то цей механізм відомий – механізм діалогу. Діалог повинен бути в суспільстві між опозицією і громадськістю, владою і громадськістю, владою і опозицією. Взаємний діалог. Ми це завжди пропагували, хотіли це внести. Але якщо діалог відбувається тільки в момент виборчої кампанії, він виконує функції того самого піару з певними відтінками". (Харків)*

✓ В свою чергу, представники політичних сил вказували на прояви соціальної апатії та пасивності виборців, які обумовлені кризою довіри у суспільстві до політики та політиків, прогресування соціального розчарування. Це значною мірою також може бути спричинено існуванням патерналістських та популістських очікувань виборців, які активно провокують та підтримують самі політичні сили. Нездійснення відповідних очікувань призводить до відсутності раціоналізації політики та посилення соціального розчарування:

⇒ *"Зараз в населення низька мотивація участі в політичному процесі, будь-якому, навіть у сприйманні інформації. Тобто ми маємо можливість шукати шляхи мотивації людей до участі взагалі в політичному процесі. Щоб вони відчували відповідальність за політичне життя країни, тобто щоб відповідальність була з обох сторін". (Харків)*

⇒ *"Основна проблема – це, звичайно, зневіра більшості населення в політиці. Комунікація має бути двосторонньою... народ був обманутий у своїх очікуваннях багато разів і ба-*

чить неефективність свого впливу на політику. Один раз обрав якогось депутата чи партію – про що мріяв, не отримав. Після того те саме відбувається вдруге". (Ужгород)

⇒ "Завдання про те, що "депутат, дай грошей", а не "депутат, створи умови", призводить до того, що зараз хороший депутат той, який шукає і знаходить гроші. І будь-які опозиційні речі в такому форматі приречені, тому що гроші має влада, гроші має бюджет. Або ми породжуємо тушок, або ми породжуємо таку політику, яка нібито вимагається виборцем, але не задовольняє його інтереси стратегічно. А тактично – так, ми підготуємо". (Харків)

1.2. Персоналізований характер політики та вплив на політичну комунікацію

✓ Учасники наголошували також на персоналізації української політики, коли виборці часто-густо звертаються не до політичної сили, а до конкретної особистості, не завжди ототожнюючи постать і політичну партію. В цьому аспекті введення мажоритарного компонента у ВР тільки посилило відповідні настрої, послабило партійну структуру, зменшило відповідальність "команд" за формування та проведення політики, збільшило конкуренцію між депутатами, проте це, за оцінками учасників, не веде до автоматичного покращення якості політичних рішень.

⇒ "Виборці звертаються до якогось депутата переважно як до особистості, добре їм відомої, часто не ідентифікуючи його з якоюсь партією. Те, що зараз сказали, що намагаються в основному через знайомих, через свої зв'язки щось вирішувати, ніж через партійні структури, через ради, – поки зберігається. Партійна система в Україні не є ще настільки розвинутою, щоб справді ці механізми функціонували. ... Зміна системи виборів якраз у цьому руслі. Вона посилила цю персоналізацію політичного життя, політичних структур". (Ужгород)

⇒ "Але у зв'язку з мажоритарною виборчою системою ми зняли значну частину відповідальності політичних партій. До того, коли була пропорційна система, можна було говорити про те, що пропорційна система змушує до колективної відповідальності політичних команд. Зараз ця колективна відповідальність розмивається. Достатньо важко говорити про те, що на території України буде конкурувати 450 різних програм і стратегій для України. Так само не доводиться говорити про Харківську область, що тут буде конкурувати за мажоритарної системи. Зараз конкурують близько 80 програм, із них 68 – це ті, які запропонували мажоритарники, індивідуальні програми". (Харків)

1.3. Характер політичної комунікації між суспільними групами та політичними партіями після запровадження змішаної системи виборів до ВР України

✓ Учасники зазначали, що змішана система виборів, запроваджена під час виборів у 2012 році², сформована таким чином, що суттєво не впливає на зв'язок політичних сил та виборців, представлення їхніх інтересів у парламенті.

✓ Учасники наголошували, що характер комунікацій між депутатами та виборцями після запровадження змішаної системи виборів не зазнав істотних змін. Повідомлялося, що наявність комунікації, ступінь їхньої інтенсивності залежить не тільки від системи обрання до ВР

² Вибори відбулися 28 жовтня 2012 року за Законом України "Про вибори народних депутатів України" від 17 листопада 2011 року. Було встановлено п'ятивідсотковий прохідний бар'єр для політичних партій і змішану систему: 225 депутатів обираються в загальнодержавному багатомандатному окрузі за виборчими списками від політичних партій, а інші 225 — за мажоритарною системою в одномандатних округах.

України, а й від установок та інтересів кандидата у певному регіоні та окрузі, персонального зацікавлення народних депутатів у роботі з виборцями, системному характері такої діяльності.

⇒ *"Насправді система виборів, змішана чи пропорційна чи мажоритарна, за великим рахунком, на зв'язок депутатів з виборцями ніяк не впливає. Це все залежить від особистої ролі людини в історії – від самого депутата". (Харків)*

⇒ *"Верховна Рада, обрана таким способом, за такою системою, не забезпечує дієвого зв'язку з виборцями, повноцінної системи представництва. З однієї простої причини – депутати Верховної Ради України у переважній своїй більшості займаються розв'язанням своїх особистих і політичних питань, забувши про те, що люди, які їх обирали, чекають від них вирішення конкретних економічних, соціальних, культурних та інших проблем держави". (Сімферополь)*

✓ **Форми комунікації між депутатами та виборцями актуалізуються в періоди виборчих циклів, а після виборів, досягнення результату зводяться до роботи депутатських приймалень, зменшується кількість зустрічей, інформування про діяльність депутатів.**

⇒ *"Як на мою думку, то майже нічого не змінилося або змінився тільки антураж. Під час передвиборчої кампанії вона проводиться активно, є спілкування з виборцями. Після того, як вибори відбулися, наступає туча, і все спілкування йде, як і за радянських часів, через приймальні, в яких чи то приймають відвідувачів і виборців, чи то ні, чи менше, чи більше. І все". (Харків)*

✓ **Деякі учасники, зокрема із Закарпаття, наголошували на розвитку комунікації з виборцями, збільшенні кількості депутатських приймалень та зустрічей з виборцями. Значною мірою за партійною вертикаллю ці завдання реалізуються депутатами від органів місцевого самоврядування.**

⇒ *"Раніше просто не було громадських приймалень. Я особисто не бачив жодної громадської приймальні за попереднє скликання парламенту. Тепер практично всі депутати від Закарпаття мають громадські приймальні, вони працюють, і це достатньо великий пласт інформації, який доходить до політичного керівництва". (Ужгород)*

2. Поширені форми політичної комунікації після виборів та їхня ефективність

- ✓ **Учасники дослідження зазначали, що сьогодні наявні такі форми комунікації:**
- "громадські приймальні";
 - зустрічі з виборцями;
 - листування з виборцями, поширення листівок, вітання;
 - інформування у ЗМІ;
 - розвиток соціальних мереж;
 - проведення громадських слухань;
 - розвиток співпраці з НУО, експертами, ради, консультування;
 - використання піар-заходів (фестивалі);
 - "місцевій референдум", якій практично не застосовується як форма вирішення питань громади.

Проте такі форми комунікації не завжди є ефективними відповідно до порядку денного тих потреб, з якими звертаються виборці, адже вони часто-густо перебувають поза компетенцією депутатів чи депутатів органів місцевого самоврядування і направляються до виконавчої влади, яка може їх вирішити. У партій владі тут є найбільший режим сприяння.

Всі форми комунікації є відносно ефективними, вони залежать від контексту та цілей використання.

Ефективність комунікації значною мірою залежить і від врахування пропозицій експертів, стейкхолдерів у політичному процесі, рекомендаціях до законодавства. Втім, значною мірою односторонній характер комунікації демонструє відсутність уваги до такого роду пропозицій та зауваг.

✓ Учасники зазначали, що сьогодні все ж таки превалюють односторонні форми комунікації – через ЗМІ, місцеві радіо та телебачення за "заочним" охопленням території. Водночас, за словами учасників, представники опозиції, які не завжди мають доступу до медійних ресурсів у регіоні, знаходяться в більш вразливому становищі щодо можливості представлення власної точки зору, а виступи раз на місяць у місцевих ЗМІ кардинально не вирішують проблеми комунікації.

⇔ "Основна комунікація, звичайно, йде через пресу. Я думаю, серед газет можна знайти прив'язаність до політичних сил і зрозуміло, яка політична сила посилає свої меседжі через пресу чи інтернет. Це основний канал комунікації, звичайно". (Ужгород)

⇔ "Я мав скликати прес-конференцію по деяких питаннях, це стосувалося якраз влади. Сталося так, що ця прес-конференція якось так спокійно відмінилася незрозуміло яким чином". (Вінниця)

⇔ "Основними комунікаціями все-таки залишаються радіо та телебачення. Як би ми не крутилися, ефективність їх вимірюється приблизно так. Ми розуміємо, що виступивши по харківському обласному телебаченню, маючи доступ до харківського обласного телебачення, до міських каналів і каналів, які є в Харківській області, ми спілкуємося з сотнею тисяч, умовно кажучи, виборців. ... Чи має доступ опозиція зараз? У Харкові було 7 каналів, відносно збалансований інформаційний простір, 3 канали "мочили" владу, 3 канали "мочили" опозицію, 1 канал був ніби нейтральний, музику крутив. Зараз ситуація абсолютно протилежна. Зараз є 5 каналів, які "мочать" опозицію, і 1 канал, який пробує залишатися відносно нейтральним, крутить музику. Два канали просто знищено, які були опозиційними". (Харків)

✓ У ході зустрічей в різних регіонах експерти вказували на поширену практику "закріплення" депутатів за виборчими округами та формалізацію роботи депутатів в округах, регіонах.

⇔ "У нас визначений депутат, який закріплений за Вінницькою областю. У нас розроблено партійне положення про уповноваженого в областях. Депутат Верховної Ради, обраний за виборчим списком, закріплений за кожною областю". (Вінниця)

✓ Представники окремих політичних сил та експерти вказували, що, наприклад, у Закарпатті діяльність представників політичних партій, депутатів органів місцевого самовряду-

вання від "партії влади" в регіоні – ПР України, у частині зустрічей з виборцями є формалізованою (уніфікована система бланків, внутрішні звітування членів партії).

На думку експертів, не втрачають ефективності й зустрічі депутатів з виборцями у форматі "від дверей до дверей" та вказується на ефективність подібних зустрічей з точки зору донесення інформації до виборця та безпосереднього розуміння його потреб, проблем і очікувань.

⇒ "Ніхто ніколи не заміняв особисті зустрічі народного депутата з виборцями. На мій погляд, це вирішальна умова для його успішної роботи – максимум особистих зустрічей народного депутата з виборцями". (Вінниця)

⇒ "Я вважаю, що кожен депутат може об'їхати свій округ. Не потрібні йому всі округи. Якщо він має відповідальність перед виборцями, він з ними зустрінеться". (Вінниця)

✓ Політичні партії, за словами експертів, сьогодні проводять "мережування" у зв'язку з виборцями, яке ґрунтується на партійній системі.

⇒ "У нас у цьому плані розроблена система, яка надзвичайно тісно пов'язана з партійною структурою. Якщо до депутатів місцевих рад звертається людина, питання якої за своєю суттю і важливістю виходить за межі вирішення на рівні району, то вони виносять його на область. Якщо на рівні області ми бачимо, що потрібно підключати механізм Верховної Ради, звичайно, оформляють відповідне звернення, і це передається через механізм помічника доволі швидко і ефективно у Верховну Раду". (Вінниця)

⇒ "У нас є система звітування: щомісяця до 5-го числа ми звітуємося, подаємо інформацію про те, де був, скільки зустрічався. На жаль, у нас є два округи, які не мають депутата, тому за ними закріплені депутати обласної ради... На виконання рішення політради ми прийняли своє рішення, яким закріпили депутатів обласної ради за кожним виборчим округом, де ми пройшли. Там розписані громадські приймальні, є графіки прийому громадян, є спеціально заведені журнали обліку. Є спеціальні бланки, які надаються нам для того, щоб ми могли реагувати на ті чи інші звернення". (Ужгород)

2.1. Громадські приймальні – реалії функціонування

✓ Однією з поширених форм співпраці депутатів різного рівня з виборцями в округах є формат громадських приймалень. Такі приймальні існують від партії, депутатів різного рівня, часто-густо в окремих політичних силах вони інкорпоровані з системами первинних партійних організацій.

Учасники наголошували й на посередній ефективності діяльності депутатських приймалень з огляду на формат роботи та тематику звернень, які часто-густо перебувають поза компетенцією депутатів ВР України, мають переважним чином соціальний зміст, якій знаходиться поза компетенцією депутатів ВР. Через це діяльність таких приймалень може бути оцінено не як достатній критерій для оцінки ефективності комунікації

⇒ "Дев'ять з десяти людей, які приходять до депутата місцевої ради, – це люди, які кажуть у різній формі: дай грошей. Якщо ти тут же не дістав і не дав грошей, то ти той депутат, який нічого не вирішує". (Харків)

⇒ "Громадська приймальня – це ефективний метод, якщо вона працює, але не для галочки, бо вона має там бути. Дуже часто сидить там не депутат, а помічник на громадських засадах, який не може толком пояснити, що тобі робити, куди звернутися". (Вінниця)

⇒ "Я працював колись у приймальні народного депутата ...думаю, що це дуже багато не дає. Хто приходить? Ті, які мають велику біду. Не для того, щоб поспілкуватися на різні політичні теми, загальноукраїнські, що належать до компетенції Верховної Ради. Приходять, бо немає дороги, даху немає. Таких людей приходить маса. Звичайно, всім допомогти ти просто не в силах. Листування займає час. На день 50-60 листів, їх треба розсилати в різні інстанції, щоб вирішити ту проблему. Ті проблеми в більшості, звичайно, не вирішувалися". (Ужгород)

⇒ "Основна тема комунікації і спілкування з виборцями – це соціальні питання: реформа медицини, освіти, дороги тощо. Аналогічно". (Ужгород)

✓ Учасники зазначали, що в деяких регіонах функціонують партійні приймальні, але не приймальні народних депутатів. За досвідом та спостереженням учасників, діяльність громадських приймалень, збільшення їхньої кількості активно використовуються з боку політичних сил, кандидатів саме в період безпосередньої підготовки до виборчих кампаній, в інший час може спостерігатися відсутність помітної роботи та якісних консультацій.

⇒ "У нас є мережа громадських приймалень. Є республіканська, а є також по всіх районах і містах громадські приймальні Партії регіонів. Якщо дивитися по округах, в деяких депутати, які обралися зараз, приймають у них, у деяких округах вони відкрили ще додаткові у своїх приміщеннях громадські приймальні. Звичайно, хтось частіше буває, хтось рідше. Хто нечасто буває, там проводять їхні помічники прийом з юристами, потім усе це вони передають депутату". (Сімферополь)

⇒ "На жаль, все ще нашому виборцю подобається форма спілкування: прийти на прийом до депутата з проханням купити телевізор, зробити дорогу, відкрити школу, допомогти влаштувати дитину в школу". (Харків)

⇒ "Є такі депутати, в тому числі не обов'язково народні депутати, а місцевих рад, які можуть собі це дозволити. Інші посилаються хто на те, що поки що потрібно роздивитися, набрати команду, розв'язати попередні організаційні питання. Але вже не за горами і президентські вибори, тому десь до середини весни цей процес активізується. Принаймні народні депутати вже матимуть і приймальні, і провадитимуть активну роботу. Ми буквально днями видавали реліз з приводу депутатів Верховної Ради Криму. Там є такі депутати, щодо яких з сайту Верховної Ради виходить, що вони взагалі не провадять прийому, з громадянами не працюють". (Крим)

✓ За спостереженнями учасників, стабільна робота громадських приймалень є більш характерною для "великих партій", "партій влади", вони можуть відігравати роль своєрідної ланки із зв'язку з виконавчою владою, акумулювати проблеми та визначати потреби виборців.

⇒ "Чим зараз виступає депутат, маючи обов'язок щомісячної зустрічі з виборцем? Депутат зараз є посередником між виборцем і органом виконавчої влади, наприклад, з вирішення тих питань, які, за великим рахунком, повинна вирішувати або може вирішувати

чи не може вирішувати виконавча влада, але має такі повноваження. Депутат як представник місцевого самоврядування просто пише, підсилює голос громадянина своїм депутатським зверненням або телефонним дзвінком, якщо він дружить сильно. Це функція, якої по суті не повинно бути. Депутатський корпус повинен займатися територією і в цілому населенням цієї території, вирішувати питання не тільки тієї бабусі, яка прийшла і попросила, а в тому числі тієї бабусі, яка ніколи не прийде і не попросить". (Харків)

✓ За спостереженнями та досвідом учасників, депутати від опозиції в окремих регіонах можуть відчувати брак сприяння з боку місцевої влади у наданні приміщень для відкриття приймалень, брак активності виконавчої влади у задоволенні запитів, незважаючи на законні підстави, можливості комунікації з владою стосовно проблем, з якими звертаються виборці.

⇒"Тягнибок як голова фракції надіслав листа і в Крим, і в Севастополь, щоб Едуарду Леонову як людині, яка закріплена від фракції за областю, надали офіційну приймальню. І там, і там відмовили. З Сімферополя прийшла відписка. Тому приймальня, де я працюю, це особисте приміщення, особиста власність Едуарда Леонова, він виділив на першому поверсі кімнату, все це оплачує. Це його власність... Хоча за законом про статус народного депутата влада зобов'язана виділити кімнату з телефоном, з комп'ютером. За це сплачує Верховна Рада України". (Сімферополь)

2.2. Громадські слухання

✓ Учасники говорили про такі форми комунікації з виборцями, як зустрічі з виборцями, ініціювання та проведення на місцевому рівні громадських слухань. Зазначені форми роботи активно використовуються насамперед як частина виборчої кампанії та можуть не мати системного характеру. В прикладах, які наводили деякі експерти, зокрема, громадські слухання можуть вирішити проблемну ситуацію, втім, існують складнощі з повнішою реалізацією їх рішень.

Деякі учасники наводили приклади формалізації механізмів громадських слухань, які використовуються владою не для обміну ідеями, а для легітимації рішень, імітуючи процес залучення громади до формування та реалізації політики.

⇒"Як у нас проводились останні слухання? Зігнали бюджетників і давай. (Харків)

Представники місцевої влади говорили й про прояви пасивності депутатів на місцевому рівні і про відсутність можливостей вирішення питань місцевого розвитку, що, своєю чергою, збільшує апатію виборців та недовіру до органів влади, органів місцевого самоврядування.

⇒"Це питання і комунікації. Тому що навіть він буде з тобою як депутатом спілкуватися, якщо ти не можеш його питання вирішити". (Ужгород)

⇒"Проходили такі громадські слухання. Завжди такі речі відбуваються вже у всіх партій перед виборами. Але були такі речі. Мої виборці, ми відстояли пішохідний перехід біля школи. Вони приходили зі мною на комісію, доводили, що він насправді там потрібен, бо там діти навчаються. Намалювали перехід того року, але вже цього року його немає. Так що треба заново починати той самий процес". (Ужгород)

⇒"Безумовно, ефективність, комунікація всіх партій різко зростає саме під вибори, під виборчу кампанію, десь за рік до початку кампанії. В таке, як зараз, глухозем'я політичне

скорочуються штати, кількість приймалень. Практично по всіх партіях це нормальна картина, хоча не вигідна безпосередньо виборцєві. Великі партії проводять постійну діяльність. Багато хто взагалі закривається і з'являється тільки під виборчу кампанію. Ми зараз по Україні проводили моніторинг того, як депутати-мажоритарники відкривають свої громадські приймальні. На жаль, ще далеко не всі". (Сімферополь)

2.3. Розвиток співпраці з НУО

✓ Учасники дослідження наголошували на потребі підвищення та якості такого виду комунікації з виборцями, як розвиток зв'язків депутатського корпусу з експертами, експертним середовищем, стейкхолдерами, НУО, а також акцентували на необхідності ініціювання соціального замовлення від влади на програми вирішення стратегічних завдань у регіоні. В той же час пропозиції експертів, стейкхолдерів до законодавства, програм розвитку не враховуються з боку політиків. Адже саме цим можна пояснити й невдоволення стейкхолдерів, наприклад, податковим законодавством.

⇒ "Також є сфера, яка, на жаль, у нас не дуже задіяна, потенційної комунікації – це залучення народних слухань, круглих столів для вироблення якихось законодавчих ініціатив або покращення. Припустимо, депутат подає закон. Для того, щоб цей закон не був відірваний від людей, він хоча би на експертні слухання запрошує представників громадських організацій, інших партій, можливо, локальних партій... А то у нас приймають закони для підприємця, а потім підприємці говорять, що вони в шоку, це проти них, виявляється, законодавство. Тут необхідно дуже тісно працювати". (Сімферополь)

⇒ "Хоча би налагодити механізм співпраці не на базарі, а з експертним середовищем. Експертному середовищу треба ставити завдання, з ними необхідно працювати, їх слід підтримувати... Насамперед, треба, щоб це були тендери або соціальні замовлення. Потрібно, щоб такі замовлення на розробку програм були". (Харків)

✓ Вказувалося також на проблеми формування громадських рад, представництва ГО в таких консультативно-дорадчих структурах і намагання представників влади використовувати зазначені структури у власних інтересах.

⇒ "Зараз я спостерігаю таку річ, що у нас кожен чиновник, якого рівня він не був би, хоче мати своє громадянське суспільство. Ні для кого не секрет, що в мера у нас свої громадські організації, які тільки він визнає, у губернатора свої громадські організації, у голови обласної ради – свої". (Вінниця)

2.4. Організація зустрічей з виборцями, піар-заходи

✓ У політичних партіях можуть використовувати організацію зустрічей з виборцями, збори громадян, юридичну допомогу в приймальнях (звернення, депутатські звернення). Політичні партії намагаються застосовувати й новітні формати зустрічей з виборцями, як-от "гайд-парк", активно використовуються "фестивальні" масові формати для популяризації партії та донесення ідей.

⇒ "В Одесі ми проводимо вишиванковий фест, до якого долучається декілька тисяч людей. Такий чином можна в цей фест включити програму про поширення ідей тощо. Тобто заходи популярні, які не будуть мітингами. Вони мають партійну приналежність, але вони загальні, просвітницькі. Вишиванковий фест доносить ідею патріотизму, це ж теж ідея". (Харків)

⇒ "Ми використовуємо такий механізм новий, він у нашій країні мало використовується, на жаль, але в Європі доволі популярний, це гайд-парки. Це публічні виступи в публічних місцях. На мою думку, це дієвий механізм, бо в місцях загального користування, де знаходиться багато людей, можна доносити ідеї партії, дії партії тощо і поширювати ці ідеї на велике коло людей. У нас є досвід проведення цих заходів. Ці заходи і в інтернеті потім набирають десятки тисяч переглядів". (Харків)

⇒ "Це і вихід депутатів Верховної Ради Криму до мешканців, організація зустрічей. Виходять на місце, спілкуються з людьми з певної проблеми. Всі люди мають право висловити наболіле, що трапилося... Пишуться депутатські звернення, юридичні запити. І частіше за все людям надається допомога. Звертаються до міськради, до певних інстанцій і таким чином людям надається допомога. Найчастіше це саме наші виборці. Це різні люди, але з виборцями так спілкуємося". (Сімферополь)

3. Про роль соціальних мереж у комунікації політичних сил з виборцями

✓ Учасники дискусії вказували на зростання ролі соціальних мереж як комунікаційного каналу. Наводилися численні приклади листування через соціальні мережі та подання звернень, аргументувалася необхідність активної розбудови веб-сторінок. Відбувається інформування про діяльність через соціальні мережі з боку політичних сил. Розвиток комунікації в соціальних медіа характерний для представників практично всіх політичних сил. Учасники оцінюють це як своєрідне продовження "комунікативної сітки" депутата разом з громадськими приймальнями та зустрічами з виборцями. Цільовою аудиторією такої мережі є молодь до 35 років.

⇒ "Є у нас соціальні мережі і зв'язок з виборцями. Те, що партії не можуть організувати або депутати не хочуть працювати, – проблеми партії. Вони, по ідеї, мають за це потім відповідати на наступних виборах. А якщо ми говоримо про комунікації, я не згоджуюся з ... стосовно громадських приймалень. У принципі, іншого зв'язку ніякого немає. Крім соціальних мереж тепер". (Ужгород)

⇒ "До нас на день, можу сміливо сказати, троє людей звертаються у соціальних мережах. Але ми робимо ставку в основному на інше". (Вінниця)

⇒ "Але проникнення Інтернету та соціальних медіа у нас відбувається величезними темпами. До кожної групи, нехай вона навіть з 10 чоловік складається, буде окремий підхід. Раніше лишити телефон для 90% було достатньо. Зараз це не спрацює. До кожної категорії буде свій підхід, і дуже добре, що у нас для цього ще існує багато можливостей". (Харків)

⇒ "Перед виборами я запровадив сторінку, ... там в основному викладені наші передвиборчі програми. Люди зверталися, цікавилися. Аккаунт маємо, це веде наше молодіжне крило. Там активно, молодь звертається, цікавиться". (Ужгород)

⇒ "Наш народний депутат сидить в он-лайні постійно. Ми йому допомагаємо, але в основному він це робить сам. У нього є і свій сайт, і аккаунт у Фейсбуку, ВКонтакті, Твіттері. Це також форма, так відбувається спілкування. Справа в тому, що дуже багато виборців зараз користуються Інтернетом, а ми не маємо можливості друкуватися в газетах широко і так поширювати нашу інформацію". (Сімферополь)

⇒ "Спілкування проходить у таких мережах, як Фейсбук, ВКонтакті, Однокласники".
(Ужгород)

✓ Учасники наголошували на важливій ролі соціальних медіа. Розбудову соціальних мереж також не можна абсолютизувати в плані налагодження двосторонньої комунікації з виборцями. Скоріше, ці формати є більш ефективними у поєднанні з іншими формами комунікації, в залученні виборців до політики. Це пов'язано з об'єктивними обмеженнями присутності в соціальних мережах старших людей та тих, хто проживає в сільській місцевості, а також з тим, що для багатьох людей формат безпосередніх зустрічей є набагато зрозумілішим.

⇒ "Крім того, у нас є партійний сайт, є сторінка у соцмережах. Усе це дуже добре. Незважаючи на те, що я себе поки що відношу до молоді, але я дуже скептично ставлюся до ефективності спілкування через соціальні мережі. Особливо у Вінницькій області. Я три рази відвідав більшість районів. Коли приїжджаєш в село, спілкуєшся з людьми і розказуєш їм, мовляв, "подивіться на мою соціальну сторінку в Фейсбуку, я там розповідаю про те, який я активний", то вони дивляться на тебе і кажуть: хлопче, давай-но ближче до нас сюди". (Вінниця)

⇒ "Не можна сказати, що дуже популярно. Я думаю, що це певне коло людей, які активні та проживають, як правило, в містах. Звичайно, що по селах такого немає". (Ужгород)

⇒ "За прикладом Харківської області, Інтернет – це далеко не все. Інтернет охоплює дуже малу кількість людей. Навіть у прилеглих районах Харківської області маса місць, де немає доступу до Інтернету. Тому необхідні інші, альтернативні Інтернету комунікації. Видання газети, я вважаю, на сьогодні старий перевірений засіб". (Харків)

4. Інтереси громади в комунікації з депутатами ВР України

✓ Учасники дослідження вказували на доволі повільний процес усвідомлення з боку виборців, громади своїх інтересів у питаннях формування та реалізації політики, місцевого розвитку. Зокрема, повідомлялося, що з боку громад залишаються мало сформульованими очікування та нечітко визначеними інтереси у законодавчому просуванні зацікавлень громад.

Це може бути пов'язано з популістськими очікуваннями виборців (матеріальна допомога тощо), які активно стимулюють та підтримують самі представники політичних сил. Політичний процес достатньою мірою не усвідомлюється як потреба формування пропозицій та рішень, що можуть перебувати в компетенції народних депутатів.

✓ На місцевому рівні виборці часто-густо не усвідомлюють обсягу повноважень депутатів ВР України, ступенів компетенції у вирішенні питань, звертаються з проблемами, які належать до відання органів місцевого самоврядування.

Бракує системних заходів з громадської просвіти виборців: народні депутати не опікуються цими питаннями.

Такого роду громадська просвіта може бути у віданні та компетенції громадських організацій, які в різний спосіб можуть роз'яснювати права та компетенції депутатів різного рівня.

Учасники зазначали, що під час підготовки законопроектів до експертної думки представників НУО часто-густо не дослухаються, бракує взаємної довіри та діалогу.

⇒ "Але у громадських організацій немає права законодавчої ініціативи, вони не сидять у Верховній Раді, ні на що не впливають практично. Так, ми зустрілися, поговорили, знайшли шляхи виходу з ситуації, напрацювали рішення, але ж на цьому все в основному й закінчується". (Сімферополь)

⇒ "Коли людина приходиться і просить гроші, вона безграмотна. Вона має попросити створити умови, щоб мати можливість заробити гроші. Коли ми говоримо про безграмотність народу, це вигідно саме депутатам. Вони на нашій безграмотності дають нам гроші, і ми на це купуємося". (Харків)

⇒ "На сьогоднішній день я вже зустрічався з сільськими головами 4 районів, з сільськими громадами 7 сіл і більше 100 сільських голів, читаючи їм лекцію про стратегію розвитку Вінницької області. Я можу сказати відповідально: громада не готова до конструктивного діалогу з народними депутатами. Вони не знають, що їм сказати, вони не знають, що від них хотіти. Вони будуть хотіти, щоб він вкрутив лампочку. Громада звикла чекати від депутата матеріальну допомогу. Від кожного депутата, не тільки від народного, а й від обласного, від районного". (Вінниця)

5. Проблеми звітування, форм звітування депутатів перед виборцями

✓ Учасники наголошували на відсутності ефективних форм звітування перед виборцями за свою діяльність. Найчастіше депутати та представники політичних партій використовують таку форму звітності, як піар-заходи та одностороннє інформування про роботу, що має апіорі позитивне забарвлення та не надає виборцям повноцінної інформації про діяльність депутатів. Засоби вирішень питань часто не належать до їх компетенції та повноважень, відсутні чіткі критерії оцінки ефективності такої роботи в парламенті чи міській, обласній радах.

⇒ "Звітність ми можемо мати тільки у двох варіантах. Зараз у нас нормальний всеукраїнський сайт, де ми можемо побачити кожного народного депутата і кожне голосування тощо. Слава Богу, хоч це є. Тому що раніше й цього люди не могли побачити. Але реально звітують депутати тільки тоді, коли у них є своя ініціатива, і тільки про те, про що вони хочуть. Тобто ми бачимо лише звітність, ініційовану самими депутатами. Іншого виду звітності ми, на жаль, не можемо запитати". (Сімферополь)

⇒ "Вони збирають своїх прихильників, які "одобряє" виконують у певному приміщенні. Це заздалегідь відомо... Закон не обумовлює, в якій формі подаються звіти. Депутат може прозвітувати перед виборцями, наприклад, написати сторіночку від руки і сказати, що він відзвітував, надрукувати в якійсь своїй газеті. Ніхто не обумовлює, як саме. Він може сказати, що зустрічався з виборцями, п'ять чоловік сиділо, я їм розповідав про свою роботу". (Харків)

⇒ "Просто немає встановлених норм, параметрів, за якими мусять звітувати. Ми чудово розуміємо, що будь-яка людина може показати сильні сторони і не показувати негативу. Якби існували якісь загальні вимоги по сумах тощо, тоді можна було б оцінювати в рівних умовах різних депутатів". (Сімферополь)

⇒ "У нас у депутатській приймальні чергують депутати обласної ради, є графік. Крім того, ми один раз уже випустили, зараз готуємо друге видання. Ми розробили довідник по кожному нашому депутату обласної ради, звіт, хто що зробив. Хтось написав півсторінки, хтось дві, але такий довідник ми зробили, розповсюдили". (Вінниця)

Узагальнення, висновки та рекомендації

✓ Учасники зазначали, що змішана система виборів, запроваджена під час виборів у 2012 році, сформована таким чином, що суттєво не впливає на зв'язок політичних сил та виборців, представлення їхніх інтересів у парламенті.

✓ Учасники наголошували, що характер комунікацій між депутатами та виборцями після запровадження змішаної системи виборів не зазнав істотних змін. Повідомлялося, що наявність комунікації, ступінь її інтенсивності залежить не тільки від системи обрання до ВР України, а й від установок та інтересів кандидата у певному регіоні та окрузі, персонального зацікавлення народних депутатів у роботі з виборцями, системному характері такої діяльності.

✓ Введення мажоритарного компонента у ВР України тільки посилило персоналізацію політики, послабило партійну структурування, зменшило відповідальність "команд" за формування та проведення політики, збільшило конкуренцію між депутатами, проте це, за оцінками учасників, не веде до автоматичного покращення якості політичних рішень.

✓ Учасники дослідження зазначали, що сьогодні наявні такі форми комунікації:

- "громадські приймальні";
- зустрічі з виборцями;
- листування з виборцями, поширення листівок, вітання;
- інформування у ЗМІ;
- розвиток соціальних мереж;
- проведення громадських слухань;
- розвиток співпраці з НУО, експертами;
- використання піар-заходів (фестивалі);
- "місцевої референдум", якій практично не застосовується як форма вирішення питань громади.

Проте такі форми комунікації не завжди є ефективними відповідно до порядку денного тих потреб, з якими звертаються виборці, адже вони часто-густо перебувають поза компетенцією депутатів чи депутатів органів місцевого самоврядування і направляються до виконавчої влади, яка може їх вирішити. У партій владі тут є найбільший режим сприяння.

✓ Учасники зазначали, що сьогодні все ж таки превалюють односторонні форми комунікації – через ЗМІ, місцеві радіо та телебачення за "заочним" охопленням території. Водночас, за словами учасників, представники опозиції, які не завжди мають доступу до медійних ресурсів у регіоні, знаходяться в більш вразливому становищі щодо можливості представлення власної точки зору, а виступи раз на місяць у місцевих ЗМІ кардинально не вирішують проблеми комунікації.

✓ Однією з поширених форм співпраці депутатів різного рівня з виборцями в округах є формат громадських приймальень. Такі приймальні існують від партії, депутатів різного рівня, часто-густо в окремих політичних силах вони інкорпоровані з системами первинних партійних організацій.

Учасники наголошували й на посередній ефективності діяльності депутатських приймалень з огляду на формат та тематику звернень, які часто-густо перебувають поза компетенцією депутатів ВР України, мають соціальний зміст.

✓ Форми комунікації між депутатами та виборцями актуалізуються в періоди виборчих циклів, а після виборів, досягнення результату зводяться до роботи депутатських приймалень, зменшується кількість зустрічей, інформування про діяльність депутатів.

✓ За спостереженнями та досвідом учасників, депутати від опозиції в окремих регіонах можуть відчувати брак сприяння з боку місцевої влади у наданні приміщень для відкриття приймалень, брак активності виконавчої влади у задоволенні запитів, незважаючи на законні підстави, можливості комунікації з владою стосовно проблем, з якими звертаються виборці.

✓ Учасники говорили про такі форми комунікації з виборцями, як зустрічі з виборцями, ініціювання та проведення на місцевому рівні громадських слухань. Зазначені форми роботи активно використовуються насамперед як частина виборчої кампанії та можуть не мати системного характеру. В прикладах, які наводили деякі експерти, зокрема, громадські слухання можуть вирішити проблемну ситуацію, втім, існують складнощі з повнішою реалізацією їх рішень.

Деякі учасники наводили приклади формалізації механізмів громадських слухань, які використовуються владою не для обміну ідеями, а для легітимації рішень, імітуючи процес залучення громади до формування та реалізації політики.

Представники місцевої влади говорили й про прояви пасивності депутатів на місцевому рівні і про відсутність можливостей вирішення питань місцевого розвитку, що, своєю чергою, збільшує апатію виборців та недовіру до органів влади, органів місцевого самоврядування.

✓ Учасники дослідження наголошували на потребі підвищення та якості такого виду комунікації з виборцями, як розвиток зв'язків депутатського корпусу з експертами, експертним середовищем, стейкхолдерами, НУО, а також акцентували на необхідності ініціювання соціального замовлення від влади на програми вирішення стратегічних завдань у регіоні. В той же час пропозиції експертів, стейкхолдерів до законодавства, програм розвитку не враховуються з боку політиків. Адже саме цим можна пояснити й невдоволення стейкхолдерів, наприклад, податковим законодавством.

✓ Вказувалося також на проблеми формування громадських рад, представництва ГО в таких консультативно-дорадчих структурах і намагання представників влади використовувати зазначені структури у власних інтересах для легітимації політики та рішень, підтримки ініціатив, але не їхнього обговорення та доповнення.

✓ Учасники дискусії вказували на зростання ролі соціальних мереж як комунікаційного каналу. Наводилися численні приклади листування через соціальні мережі та подання звернень, аргументувалася необхідність активної розбудови веб-сторінок. Відбувається інформування про діяльність через соціальні мережі з боку політичних сил. Розвиток комунікації в соціальних медіа характерний для представників практично всіх політичних сил. Учасники оцінюють це як своєрідне продовження "комунікативної сітки" депутата разом з громадськими приймальнями та зустрічами з виборцями. Цільовою аудиторією такої мережі є молодь до 35 років.

✓ Учасники наголошували на важливій ролі соціальних медіа. Розбудову соціальних мереж також не можна абсолютизувати в плані налагодження двосторонньої комунікації з виборцями. Скоріше, ці формати є більш ефективними у поєднанні з іншими формами комунікації, в залученні виборців до політики. Це пов'язано з об'єктивними обмеженнями присутності в соціальних мережах старших людей та тих, хто проживає в сільській місцевості, а також з тим, що для багатьох людей формат безпосередніх зустрічей є набагато зрозумілішим.

✓ Учасники зазначали, що в деяких регіонах функціонують партійні приймальні, але не приймальні народних депутатів. За досвідом та спостереженням учасників, діяльність громадських приймалень, збільшення їхньої кількості активно використовуються з боку політичних сил, кандидати саме в період безпосередньої підготовки до виборчих кампаній, в інший час може спостерігатися відсутність помітної роботи та якісних консультацій.

✓ За спостереженнями учасників, стабільна робота громадських приймалень є більш характерною для "великих партій", "партій влади", вони можуть відігравати роль своєрідної ланки із зв'язку з виконавчою владою, акумулювати проблеми та визначати потреби виборців.

✓ Учасники наголошували на проблемі відсутності діалогу між політичними силами та громадою, виборцями, вважаючи це засадничою вадою комунікації, яка проявляється у непорозумінні між політичними суб'єктами, політиками та суспільними верствами, у відсутності пошуку компромісів, нестачі довіри, у наявності різних інтересів та цінностей.

✓ Експерти вказували на домінування односторонньої комунікації, що здійснюється переважно через ЗМІ. Відповідна форма передбачає більшою мірою інформування виборців про діяльність політичних суб'єктів, проте не формується зворотного зв'язку між владою та громадою, не дозволяє повною мірою включити виборців в обговорення питань формування та реалізації політики, місцевого розвитку, забезпечувати системне ефективне представництво інтересів виборців

✓ Учасники дослідження вказували на доволі повільний процес усвідомлення з боку виборців, громади своїх інтересів у питаннях формування та реалізації політики, місцевого розвитку. Зокрема, повідомлялося, що з боку громад залишаються мало сформульованими очікування та нечітко визначеними інтереси у законодавчому просуванні зацікавлень громад. Це може бути пов'язано з популістськими очікуваннями виборців (матеріальна допомога тощо), які активно стимулюють та підтримують самі представники політичних сил. Політичний процес достатньою мірою не усвідомлюється як потреба формування пропозицій та рішень, що можуть перебувати в компетенції народних депутатів.

✓ На місцевому рівні виборці часто-густо не усвідомлюють обсягу повноважень депутатів ВР України, ступенів компетенції у вирішенні питань, звертаються з проблемами, які належать до відання органів місцевого самоврядування. Бракує системних заходів з громадської просвіти виборців: народні депутати не опікуються цими питаннями.

✓ Учасники наголошували на відсутності ефективних форм звітування перед виборцями за свою діяльність. Найчастіше депутати та представники політичних партій використовують таку форму звітності, як піар-заходи та одностороннє інформування. Йшлося також про необхідність вдосконалення законодавства та введення до його площини критеріїв звітування депутатів та політичних сил про свою діяльність.

Звіт підготовлено Юлією Тищенко